

ÄIDINKIELEN PRELIMINÄÄRIKOE 2018

TEKSTITAIDON KOKEEN ARVIOINTIOHJEET

YTL:n äidinkielen kokeen arviointiohjeet ovat ensisijaiset ohjeet myös preliminäärikokeen arvioinnissa. Vastaustekstin kieli ja rakenne vaikuttavat siten arviointiin. Näissä arviointiohjeissa on listattu vastaustekstien sisällön aineksia, tekstihavaintoja ja tulkintoja, joita opiskelija voi tehdä teksteistä tehtävänannon mukaan. Arviointi- ja pisteitysohjeet ovat viitteellisiä mutta voivat helpottaa opettajan arviointia.

1. Millainen kuva tekstikokonaisuudessa rakentuu Paula Vesalasta, ja millä keinoin kuva luodaan?

Tekstikokonaisuus on toimittaja Silja Massan kirjoittama verkkoartikkeli, joka koostuu radiohaastattelun referoinnista ja suorista lainauksista Vesalan puheesta. Tekstin lomassa on kaksi kuvaa Vesalasta. Lopussa on Vesalan kolme vinkkiä Vinkki-palstalla. Vesalaa on haastateltu radiossa (*YLE, Kulttuurivieras* 12.2.2017), ja toimittaja Silja Massa on koostanut tekstin *Ylen* verkkosivuille.

Tekstikokonaisuuden osat:

Tekstikokonaisuuden osia ovat otsikko, ingressi, leipäteksti, neljä väliotsikkoa, kaksi kuvaa ja ”Paula Vesalan vinkit”, joihin jokaiseen liittyy pieni kuvituskuva.

YLE:n verkkosivuilla ilmestyneen haastattelun aiheena on Paula Vesalan elämäntarina / henkilökuva hänen itsensä kertomana. Tekstin tavoitteena on kertoa ns. Tuhkimo-tarina epäsuositusta ja kiusatusta työstä menestyväksi artistiksi. Pääaiheena on Vesalan laaja-alainen lahjakkuus, ja siinä korostuvat periksiantamattomuus ja oman tiensä kulkeminen. Jutussa kuuluvat toimittajan referoiva (yleiskielinen) ääni ja suorissa lainauksissa Vesalan oma (puhekielinen) ääni.

Tekstikokonaisuuden perusteella Paula Vesalasta syntyy kuva vahvasta naisesta ja lahjakkaasta oman tiensä kulkijasta, joka on tehnyt itsenäisiä ratkaisuja melko nuoresta alkaen. Tätä kuvaa luodaan niin kielen, sisällön kuin rakenteenkin keinoin.

Sisältö

Sisällössä korostuu toimittajan luoma näkökulma, Tuhkimo-tarina, ja sitä kerrotaan monien vastakohtaisuuksien avulla, mm.

- a) Vesalan nuoruuden epäsuosion ja nykyisen suosion välillä
- b) nuoruuden asuinpaikan (pieni paikkakunta) ja nykyisen asuinpaikan välillä (Yhdysvallat)
- c) Suomen ja Yhdysvaltojen työilmapiirin välillä.
- d) tytölle (naiselle) ja pojalle (miehelle) sallitun käytöksen välillä nuorena ja nykyhetkessä
- e) Vesalan omien feminististen ajatusten ja muiden vähättelevien kommenttien välillä
- f) julkisuuskuvan ja todellisuuden välillä
- g) epäonnistumisen ja onnistumisen välillä

Rakenne

Otsikko, ingressi ja väliotsikot sisältävät suoria lainauksia Vesalan puheesta ja antavat odottaa myös leipätekstin sisältävän runsaasti suoria lainauksia. Vesalan elämästä kerrotaan aikajärjestyksessä, 15-vuotiaasta nykyhetkeen, isoja käännekohtia, epäonnistumisia ja itsenäisiä päätöksiä korostaen. Väliotsikot tiivistävät eri osioiden oleellisen sisällön ja vahvistavat rakenteen selkeyttä. Haastattelun lopussa annetaan ymmärtää, että saavutuksista huolimatta vielä paljon on edessä. Loppu rakentaa kuvaa nuoria lukijoita rohkaisevasta vanhemmasta (menestyneestä, vaikeudet voittaneesta) ystävistä, josta kannattaa ottaa mallia.

Jutun päätteeksi Vesalan vinkit antavat kuvan rauhallisuutta ja kauneutta arvostavasta, ehkä hiukan elitistisestä elämäntavasta. Ne toimivat myös ohjeena lukijalle, joka haluaisi ehkä saada osansa Vesalan menestystarinasta.

Kieli

Juttu on kirjoitettu radion puheohjelmassa tehdyn haastattelun pohjalta, ja Vesalan repliikkien puhekielisyydet on säilytetty. Tämä vahvistaa kuvaa helposti lähestyttävästä ja nuorekkaan värikkäästi puhuvasta, rohkeasta ja itsenäisestä henkilöstä. Toimittajan referointiosuuksissaan käyttämä kieli on asiatyylisiä yleiskieltä. Toimittaja suhtautuu avoimen ihailevasti Vesalaan. Ihaileva asenne tulee esille paitsi tekstin sisällössä, myös toimittajan sanavalinnoissa.

Kuvat

Juttukokonaisuuteen liittyy kaksi kuvaa Vesalasta. Toinen on profiilikuva, jossa hän juo kahvia valkeasta mukista ja etualalla ovat kultaiset Emma-palkinnot. Vesalasta välittyy sympaattinen, mutta hieman etäinen kuva menestyneestä artistista, joka on omissa ajatuksissaan. Toisessa kuvassa hän on kyykyssä ja katsoo suoraan kameraan. Siinä hän näyttää helposti lähestyttävältä, ystävälliseltä ja katsojan tasolle laskeutuneelta. Ylös kohotetut kasvot kuvastavat myös tulevaisuuteen luottamista. Molemmissa kuvissa hänellä on yllään valkoinen pusero ja vaaleat hiukset on kammattu pois kasvoilta. (Viattomuus ja puhtaus, Elovena-tytön imago?)

Arviointilinjaus

1–2 pistettä

Vastauksessa kerrotaan, että Vesalasta syntyy ihaileva (vahva, itsenäinen tms.) vaikutelma. Tätä perustellaan yksittäisillä, irrallisilla huomioilla tekstikokonaisuudesta.

3–4 pistettä

Vastauksessa tuodaan esille Vesalasta syntyvä ihaileva (voi ilmaista myös muulla tavalla) vaikutelma. Tätä perustellaan käymällä läpi tekstikokonaisuuden osia sekä ryhmittelemällä havainnot (mm. vastakohtaisuudet) loogisesti.

5–6 pistettä

Paula Vesalasta syntyvä kuva on muotoiltu tarkasti. Vastauksessa tuodaan monipuolisesti ja oivaltaen esille sisällön, kielen ja rakenteen keinoja. Haastattelun tekstilajipiirteet on otettu huomioon. Parhaimmissa vastauksissa tuodaan kenties esille Tuhkimo-tarinan mukainen henkilökuva, joka usein luodaan henkilöhaastatteluissa.

2. Tulkitse *Lähdetään*-sanoituksen ja *Kansanlaulun tapaan* -runon antamaa kuvaa parisuhteesta.

Teksteillä on yhteinen aihe: parisuhde. Niiden näkökulmat ja tunnelmat eroavat toisistaan. Tekstejä yhdistää myös niiden tapa luoda merkityksiä: molemmat ovat kaunokirjallisia, runomuotoisia tekstejä. Tehtävänannon ”tulkitse”-verbi ohjaa tekemään päätelmiä runojen merkityksistä ja teemoista. Jotta päätelmät ovat perusteltuja, runoja täytyy myös eritellä.

Molemmissa runoissa kuvataan ohimenevää suhdetta, ja niiden yhteiseksi teemaksi voi ehdottaa esim. ohimenevyyttä, parisuhteen haurautta, vaikutelmien epäluotettavuutta tms. Runojen luoma kuva rakkaussuhteen pysyvyydestä on samankaltainen, mutta niiden ilmestymisajankoh- ta ja miljöö eroavat toisistaan.

Yhteisiä näkemyksiä parisuhteesta:

- suhde on lyhytaikainen rakkaussuhde
- suhde voi näyttää ulkopuolisen silmin vakaalta
- suhdetta kuvataan parisuhteen sisältä (*Lähdetään*-sanoitus: minäpuhuja, *Timotei*-runo: me-muoto)
- miljöökuvauksen tunnelma ja symboliikka rakentavat kuvaa parisuhteesta: vuodenaika, kesän loppu ja tulevan elokuun läheisyys, rinnastuu suhteen päättymiseen

Eroja parisuhteen kuvassa:

- sanoituksessa puhujan asema muuttumaton, tuo esille vain oman näkemyksensä voi olla, että parisuhteen toinen osapuoli näkee suhteen toisin
- runossa puhujan asema vaihtelee (asennonvaihto): runo alkaa miljöökuvauksella mutta näkökulma vaihtuu henkilökohtaiseen, lopussa näkökulma laajenee jälleen
- sanoituksessa kaupunkimiljöö esillä, runoa modernimpi maailma: esim. hylätty urheilukenttä antaa vaikutelman tyhjyydestä ja ohimenevyydestä
- sanoituksessa puhujan suhtautuminen on ristiriitaista: toisaalta hän toteaa maailman tulevan toimeen hyvin ilman pariskuntaa, mutta toisaalta hän myös ehdottaa lähtemistä yhdessä etsimään toivoa hienojen katujen kautta
- runossa perinteinen maisema: heinien niittäminen rinnastuu päätökseen, jopa kuolemaan viittaavaa symboliikkaa on *viikate*-sanon käyttämisessä

Arviointilinjaus

1–2 pistettä

Vastauksessa tuodaan kuvaillen ja selostaen esille muutamia havaittuja piirteitä. Vastauksen rakenne on luettelomainen.

3–4 pistettä

Vastauksessa nimetään keskeisiä runon rakenteeseen liittyviä piirteitä, esim. puhuja tai miljöö. Kuva parisuhteesta hahmottuu. Joitakin eroja ja yhtäläisyyksiä määritellään. Vastauksessa on vertaileva ote.

5–6 pistettä

Runoista esitetään johdonmukainen tulkinta, joka perustellaan täsmällisillä tekstihavainnoilla. Tulkinta kontekstualisoidaan perustellusti esim. runojen kuvaamaan aikakauteen.

3. Mikä on Tommi Kinnusen kolumnin viesti, ja miten hän perustelee sitä?

Tommi Kinnunen ottaa kolumnissaan kantaa naisten ja miesten väliseen tasa-arvoon yhteiskunnassamme. Hänen teesinsä on, että naiset ja miehet eivät vielä ole tasa-arvoisia ja että naisia on rohkaistava ja heidän on rohkaistuttava kiinnittämään huomiota asemaansa.

Kolumnin aiheen ja esimerkkien perusteella kohderyhmäksi voidaan ajatella aikuiset asemastaan huolestuneet naiset ja yhteiskunnassamme vallitsevan sukupuolten eriarvoisuuden oivaltaneet miehet. Myös asiaan heräämätön naislukija voi kolumnin luettuaan aktivoitua tasa-arvokysymyksiin, sen sijaan asiasta kiinnostumaton mieslukija tuskin tarttuu tekstiin. Tälle kohderyhmälle Kinnunen perustelee teesiään monipuolisesti mutta ei kovinkaan vahvoin faktoin. Esimerkkien valinnassa näkyy valikointi: teesiin sopimattomia havainnollistuksia ei ole otettu mukaan lainkaan.

Perustelemista sävyttää voimakas vastakkainasettelu, vahvat (stereotyyppiset) yleistykset ja kärjistäminen. Argumentaatiota tukevat tekstilajiin sopivat retoriset valinnat, esim. alatyyliset tai halventavat sanat (*”huoritellaan”, ”allinsa”*), liioittelu (*”Pahinta on - -”*), kärjistäminen (esim. *”tyttö on mukava, kun on avulias, nätti ja hiljaa”, ”Ketään ei kiinnosta - -”*) ja retoriset kysymykset lopetuskappaleen alussa.

Kinnusen käyttämiä argumentaation keinoja:

- omakohtainen kokemus opettajana
- runsas stereotypisoiva polarisaatio (esim. erilaiset roolit, tyttöjen ulkonäkö, poikien persoona, aktiiviset pojat, passiiviset tytöt jne.): vastakkainasettelu läpäisee lähes koko esimerkistön, välillä suorastaan vyöryttämällä
- suostuttelumääritelmät: Kinnunen esittää faktana asioita, joita ei jää perustelemaan tai todistelemaan, vaan joiden vakuudeksi tarjoilee lisäesimerkkejä, yleytyksiä ja yleytaviä päätelmiä samalla kun jättää tarkentamatta tiedon alkuperän (esim. *”- - keskusteluissa poikien koulunkäynti on tärkeämpää kuin tyttöjen”, ”Kun lukioden ja yliopistojen opiskelijoista valtaosa alkaa olla naisia, koetaan se yhteiskuntaa vääristäväksi.”*, *”Vielä vanhanakin nainen on ei-toivottu”*)
- (stereotypisoivat) yleytykset: *”Joka pojalla on oikeus saada tyttöystävä - -”*
- tunteisiin vetoaminen (poikien koulunkäynti tärkeämpää, naisten arpa ei voita, nuoren tytön täytyy varoa jne.)

Kolumnin lopussa Kinnunen tarjoaa eräänlaista ratkaisua teesinsä ongelmaan, ts. hän katkaisee esimerkkiensä luoman polarisaation ketjun ja sanoo, että toinen ei sulje pois toista. *”Kaikille on tilaa. Jokainen pitäisi ottaa huomioon.”*

Myötäsukaisen lukijan käsitykset avartuvat tai vahvistuvat kolumnin lukemisen myötä. Kriittinen lukija jää kaipaamaan faktuaalisempaa otetta mielikuvien, yleytysten ja tunnevaikuttamisen sijaan.

Arviointilinjaus

1–2 pistettä

Teesin yritys on muotoiltu ja perusteluista tehty satunnaisia havaintoja.

3–4 pistettä

Teesi on täsmällisesti ilmaistu. Perustelutapoja on havaittu useita ja niitä ryhmitellään perustellusti. Myös retoriset valinnat perustelun tukena on havaittu.

5–6 pistettä

Perustelut ja retoriset valinnat kytketään tekstin tavoitteisiin ja suhteutetaan tekstilajiin ja kohderyhmiin.

4. Erittele Jari Järvelän romaanin aloituksen tyylivalintoja ja niiden tavoitteita.

Romaanin aloituksen tyyli on kohosteista: värikästä, yllättävää ja vaihtelevaa, postmodernille proosalle ominaista. Aloitus avaa lukijalle romaanin aiheen, joka liittyy graffiteihin ja ”wrait-taajien” maailmaan. Minäkertoja esittäytyy ajatuksillaan lukijalle ja antaa tyylillään sekä sanot-tavallaan itsestään rohkean poikkeusihmisen kuvan. Hän arvioi varsin kriittisesti ns. keskiver-toihmisen ajatusmaailmaa ja esittää oman näkemyksensä siitä, mitä onni ja onnellisuus ovat. Hänen ja muiden ”wraittareiden” kokemus onnellisuudesta asettuu hyvin kärjekkäästi vastaan ”tavallisten ihmisten” ajatusmaailmaa. Kertoja vakuuttaa lukijaa tekemällä pilkkaa tavanomai-sista käsityksistä ja ottamalla kuuluisan Michelangelon esimerkiksi kaltaisista ihmisistä, jot-ka ymmärtävät, mitä onni todella on.

Tyylivalintoja:

- Vuodattava ja asioita luetteloiva osuus tekstin alkuosassa, jossa kertoja kritisoi keskivertoihmisten ajatuksia. Tyyliin tulee muutos kohdassa ”*Sori. Onni ei ole mitään näistä*”. Tyyli muuttuu kertovaksi ja lopussa jopa kielikuvien vuoksi runolliseksi.
- Alkuosassa hengästyttävän pitkät virkkeet, joissa on paljon tekijöitä ja toimintaa. Loppuosassa on lyhyempiä ja rakenteiltaan vaihtelevampia virkeitä. Yhden lauseen pituiset virkkeet tehostavat tekstiä alusta loppuun, toimivat kiteyttäjinä.
- Alkuosassa toistoja (”ihmiset”, ”ne”, ”oma”), liioittelua ja kärkevyyttä, korosteista pu-hekielisyyttä ja myös alatyylisiä ilmauksia.
- Vastakkainasetteluja (tavalliset ihmiset - wraitarit, Michelangelo - paavi).
- Lopussa on kielikuvia ja runollisuutta seinämaalauksen tuomaa onnentunnetta kuvailta essa.

Arviointilinjaus

1–2 pistettä

Tuo esiin muutamia irrallisia tyyliin liittyviä piirteitä.

3–4 pistettä

Tunnistaa tekstin aiheen ja osaa luonnehtia, kuka tekstissä puhuu. Mainitsee keskeisiä tyylipiir-teitä tekstin eri tasoilta (rakenne, virkerakenteet, sanasto tai retoriikka).

5–6 pistettä

Erittelee tyylivalintoja monipuolisesti ja tarkasti. Liittää päätelmät aloituksen tehtävään: mil-laisen kuvan minäkertoja antaa itsestään, romaanin aiheesta ja miljööstä. Parhaimmissa vasta-uksissa tekstin tyyliä osataan luonnehtia postmoderniksi; sillä kuvataan postmodernia aikaa ja sitä edustavaa henkilöhahmoa.

5. Vertaile Silja Massan ja Tommi Kinnusen teksteissä syntyvää kuvaa naiseudesta.

Silja Massa haastattelee poptähti Paula Vesalaa, joka antaa itsestään rohkean, omaa tietään kulkevan naisen kuvan. Tiellä on ollut monenlaisia esteitä ja mutkia, mutta niistä on selvitty - omin voimin. Tommi Kinnunen puolustaa kolumnissaan tasa-arvoa ja ihmisen näkemistä yksilönä, ei sukupuolensa edustajana. Hänen kokemuksensa mukaan naiseuteen suhtaudutaan yleisesti alentuvasti, toiseutena miehisyyteen nähden, ja naisen aseman kohentamisyrittämykset koetaan jonkin riistämiseksi miehiltä.

Yhteistä:

- Yleinen suhtautuminen naissukupuoleen ja naiseuteen on asenteellista: odotukset tyttöjen ja poikien käyttäytymistä kohtaan ovat erilaiset (pojille sallitaan rajut leikit, raju kielenkäyttö; tyttöjen ulkonäköä arvostellaan ja oletetaan olevan tiettyjen normien mukaista).
- Tyttöjen menestyminen esimerkiksi koulunkäynnissä on itsestäänselvyys, tyttöjä ei tueta siinä eikä huomata heidän lahjakkuuttaan tai ongelmiaan.

Erilaista:

- Kinnunen kuvaa tekstissään vain naiseuden polkemisia ja ottaa kantaa tähän epäkohtaan.
- Haastattelussa Vesalasta tulee vahvan selviytyjän ja omaa tietään kulkevan naisen kuva. Hän on onnistunut kiertämään odotukset ja elämään omanlaistaan elämää, tekemään omia valintojaan niin koulussa ja opiskelussa kuin perhe-elämässä ja urallaankin. Vesala ei ole taipunut käyttäytymisensä, ulkonäkönsä tai uransa puolesta naiseuden muotteihin. Hän kuitenkin nostaa nämä epäkohdat esiin haastattelussa.
- Tekstilajit ovat erilaiset: Kolumnissa kärjistetään, nostetaan epäkohtia vahvasti esiin runsaiden esimerkkien kautta. Haastattelussa annetaan tähdeksi kohonneen vahvan persoonan kertoa oma tarinansa vaikeuksien kautta voittoon.

Arviointilinjaus

1–2 pistettä

Selostetaan lähinnä tekstien sisältöä tai tuodaan teksteistä esiin joitakin irrallisia käsityksiä naiseudesta.

3–4 pistettä

Vastauksessa käsitellään tekstien naiseudesta luoman kuvan keskeisiä eroja ja yhtäläisyyksiä.

5–6 pistettä

Teksteistä ilmenevän naiseuskäsityksen vertailu on monipuolista ja perustelua. Vertailussa huomataan myös tekstilajien yhteydet tapoihin esittää naiseus.